

Kiriku Elu

Veebruar 1992
2. (118.) number

Eesti katoliiklaste häälekandja
XII aastakäik

VEEBRUAR

- l 1. 2 Sa 12,1-7a.10-17; Ps 51; Mk 4,35-41
- P 2. KÜÜN LAPÄEV. ISSANDA TEMPLISSETOOMISE PÜHA.
Mt 3,1-4; Ps 24; Lk 2,22-40
- e 3. 2 Sa 15,13-14.30.16,5-13a; Ps 3; Mk 5,1-20
BLASIUS, PIISKOP JA MÄRTER. ANSGARIUS, PIISKOP.
- t 4. 2 Sa 18,9-10.14b.24-25a.30-19,3; Ps 86; Mk 5,21-43
- k 5. AGATHA, NEITSI JA MÄRTER. MÄLESTUSPÄEV.
2 Sa 24,2,9-17; Ps 32; Mk 6,1-6
- n 6. PAULUS MIKI JA TEMA KAASLASED, MÄRTRID. MÄLESTUSPÄEV.
1 Kn 2,1-4.10-12; Ps 1 Aj 29,10-12; Mk 6,7-13
- r 7. Si 47,2-13; Ps 18; Mk 6,14-29
- l 8. 1 Kn 3,4-13; Ps 119; Mk 6,30-34
HIERONYMUS EMILIANUS.
- P 9. Tavalise liturgilise perioodi V pühapäev
Js 6,1-12a.3-8; Ps 138; 1 Ko 15,1-11; Lk 5,1-11
- e 10. SCHOLASTICA, NEITSI. MÄLESTUSPÄEV.
Yl 8,6-7; Ps 148; Jh 10,38-42
- t 11. NEITSI MAARJA ILMUMINE LOURDES'IS.
- k 12. 1 Kn 10,1-10; Ps 37; Mk 7,14-23
- n 13. 1 Kn 11,4-13; Ps 106; Mk 7,24-30
- r 14. KYRILLUS, MUNK JA METOODIUS, PIISKOP,
EUROOPA PATROONID. KIRIKUPÜHA.
1 Kn 11,25-32. 12,19; Ps 81; Mk 7,31-37
- l 15. 1 Kn 12,26-32. 13,33-34; Ps 106; Mk 8,1-10
- P 16. Tavalise liturgilise perioodi VI pühapäev
Jr 17,5-8; Ps 1; 1 Ko 15,12.16-20; Lk 6,17.20-26
- e 17. Jk 1,1-11; Ps 119,67-68.71-72.75-76; Mk 8,11-13
PNM TEENIJATE ORDU SEITSE ASUTAJAT.
- t 18. Jk 1,12-18; Ps 94; Mk 8,14-21
- k 19. Jk 1,19-27; Ps 15; Mk 8,22-26
- n 20. Jk 2,1-9; Ps 34; Mk 8,27-33.
- r 21. Jk 2,14-24.26; Ps 112; Mk 8,34-39
PETRUS DAMIANUS, PIISKOP JA KIRIKU DOKTOR.
- l 22. APOSTEL PEETRUSE PIISKOPIAUJARJE PÜHA.
1 Pe 5,1-4; Ps 23; Mt 16,13-19
- P 23. Tavalise liturgilise perioodi VII pühapäev
1 Sa 26,2,7-9.12-13.22-23; Ps 103; 1 Ko 15,45-49; Lk 6,27-38;
POLYCARPUS, PIISKOP JA MÄRTER.
- e 24. Jk 3,13-18; Ps 19; Mk 9,13-28
- t 25. Jk 4,1-10; Ps 55; Mk 9,29-36
- k 26. Jk 4,13-17; Ps 49; Mk 9,38-40
- n 27. Jk 5,1-6; Ps 49; Mk 9,41-50
- r 28. Jk 5,9-12; Ps 103; Mk 10,1-12
- l 29. Jk 5,13-20; Ps 141; Mk 10,13-16

MÄRTS

- P 1. Tavalise liturgilise perioodi VIII pühapäev
Si 27,5-8; Ps 92; 1 Ko 15,54-58; Lk 6,39-45
- e 2. 1 Pe 1,3-9; Ps 111; Mk 10,17-27
- t 3. 1 Pe 1,10-16; Ps 98; Mk 10,28-31
- k 4. TUHKAPÄEV (SUURE PAASTU ALGUS).
Jl 2,12-18; Ps 51; Mt 6,1-6.16-18
- n 5. 5 Mo 30,15-20; Ps 1; Lk 9,22-25
- r 6. Js 58,1-9a; Ps 51; Mt 9,14-15
- l 7. PERPETUA JA FELICITAS, MÄRTRID. MÄLESTUSPÄEV.
Js 58,9b-14; Ps 86; Lk 5,27-32
- P 8. Suure paastu aja I pühapäev
5 Mo 26,4-10; Ps 91; Ro 10,8-13; Lk 4,1-13
JUAN DE LA DIO, PÜHENDUNU.

50 aastat ülempiiskop Eduard Profittlichi surmast

22. veebruar on tähtpäev eesti katoliiklaste kirikukalendris - meie esimese ja seni viimase reformatsioonijärgse piiskopi sünnipäev igavikku. Seekord viiekümnes.

Teated, mis piiskop Eduard Profittlichi isikust ja tööst meieni on jõudnud, on üsna napid. Kuid afati on meenutajate suhtumisest peegeldunud sügav austus ja lugupidamine tema vastu, isegi siis, kui viidatakse mõnede ta iseloomu kitsaskohtadele; nii tekib kahtlus, kas need ikka olidki kitsaskohad. Räägitakse, et piiskop olnud vahel liiga diplomaatiline, järeleandlik seal kus poleks tarvitsenud. Kuid kes teab, mida nägi tema, võib-olla oli see ainuke viis rahu säilitamiseks. Samas ei ole ühtegi inimest, kellel poleks nõrku kohta, ka pühakutel on olnud omad puudused.

Kui ma Roomas sinodi ajal piiskop Profittlichist rääkisin, ütles mulle jesuiitide ordu peasekretär Johannes Günther Gerhartz: "Kindlasti, kindlasti pead sa tegema kõik, et teie ülempiiskopi pühakuks kuulutamise protsess algaks, viibimata, kuniks on veel elavaid tunnistajaid. Kirjuta vastava sisuga kiri meie ordu kindralile Hans Peter Kolvenbachile ja meie ordu võtab asja formaalse külje enda peale".

Lähemal ajal peaks Saksamaal Königsteinis ilmuv "Acta Baltica" avaldama saksakeelse tõlke Eduard Profittlichi ülekuulamisprotokollist, mis ilmus eesti keeles "Kiriku Elu" septembrinumbri 1990. Lehe käesolevast numbrist loeme mälestusi inimeselt, kes piiskopiga koos töötanud pole, kuid on temaga kohtunud ning töötas sõja järel Eestis preestrina.

* * *

Pühapäeval, 23. veebruaril tähistame meie aga piiskop Profittlichi mälestuspäeva piduliku missa-ga. Külalisteks on kutsutud paavsti apostellik nuntsius Baltimaadel ülempiiskop Justo Mullor Garcia, Trieri piiskop Herman Josef Spital ja Hildesheimi piiskop Josef Homeyer (kellest on juttu ka käesoleva lehe uudisteosas) Saksamaalt, samuti ülempiiskop Profittlichi vennapoeg Richard Profittlich ja tema kodukoguduse pres-

ter. Kes neist tulla saab, on iscküsimus, kuid lõpupeude lõpuks on selle sündmuse kõige tähtsamad osalised siiski meie koguduste liikmed, kes on Jumala vastuseks piiskop Eduardi paljude aastate tööle, vaevale ja südamestulnud palvetele. Kogunegem siis, et meenutada teda ja tänada Jumalat sellise inimese eest, ning et paluda piiskop Eduarduse eeskostet meie kiriku tänapäevastel probleemidele.

* * *

Nende eestkostel, kelle kanonisatsiooniprotsess on alanud, sünnib sageli imesid. Missugust imet oskaksin paluda selle tõestuseks, et piiskop Profittlich on tõesti taevases kirkuses ja kostab meie eest?

Ma soovin, et eesti noortele katoliiklastele aataks aega ajada kogudustes oma juuri, et nad ei jookseks iga väiksema konflikti peale laiali. Praegu on kõik veel väga habras, vähesed on jõudnud kinnituda - üks ebameeldiv seik kirikus, üks preestrite ümberpaigutamine, ja hulk koguduseliikmeid võib lahkuda kirikust pikaks ajaks või koguni igaveseks. Kuid mis sünniks veel siis, kui tuleks sõda või tagakiusamine, kas suudaksime me järgida piiskop Eduardi poolt meile antud eeskujut?

Ma soovin, et tormi tulles ei heidaks me pannaikas aere üle parda, et konfliktide tekkimist kogudustes võetaks inimühiskonna paratamatu nähtusena ning asutaks neid rahulikult ja ausalt lahendada, mida varem seda parem.

Ma soovin, et paavsti uus nuntsius Baltimaades mõistaks meie probleeme ning leiaks inimese, kes oleks kompetentne Eesti kirikut juhtima ja suhtuks meie olukorda samasuguse missioonitundega nagu see oli piiskop Eduardil, et viimase poolelijäänud töö võiks jätkuda.

Ma soovin, et Eesti saaks omale uue parlamendi ja valitsuse, mis ei oleks kirikuvaenulik nagu oli eelmine, et kirikud saaksid tagasi neile enne sõda kuulunu ja maksaksid ainult õiglasi makse.

Ma soovin, et usklikkus ei oleks Eesti massiteabevahenditele enam hullumeelsuse legaliseeritud vorm, mida tuleb sellisena propageerida.

Ma soovin, et midagi läheks Eestimaal ometi paremuse poole.

Toimetaja

Kristuse rahu

piiskop Eduard Proffittlich

"Kristuse rahu valitsegu teie südameis."
(Kol. 3,15)

"Pax vobis" - "Rahu olgu teiega". See on Ülestõusnu tervitus oma jüngritele. Iga kord, kui ta ilmub neile, kõlab see rahutervitus tema jumalikelt huultelt. Ning see tervitus saab kõigile, kes seda usus vastu võtavad, ka rahukingituseks. See on selle rahutervitus imepärane.

"Rahu olgu sinuga," nii olid juba juudid üksteist tervitanud. Rahu, see on ju inimese igatsuste sisu. Kuid enne Kristust oli see tervitus küll rahusooviks, aga mitte teostuseks, ning ta ei võinudki seda olla. Miks? Kuna oli rikutud inimese ja Jumala vahelist suhet, rikutud patu läbi.

Püha Augustinuse järgi on ju rahu "sisemise korrastatuse rahulikkus", niisiis rahulikkus, mis hoovab õigest sisemisest seisundist. Seetõttu võib inimene ainult siis olla rahus, kui on korras tema suhe Jumalaga. Patt, mis rikub inimese suhet Jumalaga, rikub seepärast ka rahu.

Jumal on ju rahu kodu. Muutumatu, Iga-vekena, on ta ise rahu allikaks. Rahu kiirgab temast ta loomingu. Temas leiame rahu hoovuse. Ääretu meri oma vaikuses, mägede harjad oma üksilduses, mets ja aasad hommikuhämaruses heistavad nii mõndagi sellest Iga-vee rahust.

Veel sügavamini võib see rahu aga valitseda inimsüdames. Ning seal on ta Jumala Rahu peegelduseks - siis, kui inimsüdame suhe Jumalaga on korras, kui patt ei takista Jumala Rahu voogamist hinge.

Kristuses on Jumala Rahu tulnud maa peale. Temas endas valitses sügavaim rahu. Ning ta pidi tooma rahu ka inimestele, seeläbi, et hävitas patu, mis seisis Jumala ja inimese vahel ja takistas saavutada rahu. Hõisates kuulutab apostel Paulus seda Kristuse läbi saavutatud rahu: "Kuna nüüd oleme õigeks saanud usu läbi, siis on meil rahu Jumalaga meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi." (Ro. 5,1) "Sest Tema on meie rahu." (Ef. 2,14).

"Meil on rahu Jumalaga." Tema on Rahu-vürst, ta on võitjana nii helde, et laseb rahu, mille ta nii kibedas võitluses kätte on võidelnud, meile osaks saada: "Oma rahu annan ma teile." Nüüd pole meil enam vaja Aadama kombel Jumala eest põgeneda ning end peita. Nüüd võime vaadata Tema poole üles kartmata. Võime mõelda püha ja õiglase Jumala ning tema õiglase kohu peale ilma, et meis seejuures tekkiks ärevus-
unne.

"Meil on rahu Jumalaga." - Kuid õieti seisneb see rahu alles objektiivses korrastatuses. Objektiivselt ei seisa Jumala ja inimsoo vahel enam patt. Seal on rahu. Kuid jumala ja üksiku inimese vahel võib ka nüüd seista patt ja takistada rahu saavutamist. See on kehtiv kõigi nende inimeste kohta, kes elavad ilma Jumalata, kes on jumalatud. Nende kohta kehtib ka tänapäeval: "Neil pole rahu" (Jes. 48,22). See käib ka nende kohta, kes on patu ummikus ega taha sellest loobuda. Nad võivad küll teeselda välispidist rahu, elukunstniku rahu, stoiku, maailmapõlgaja rahu - kuid see pole tõeline rahu, see on surnud südametunnistuse rahu, see on rahu ilma Jumalata, "võltsrahu" (püha Aquino Thomas).

Väga ilusti ütleb püha Augustinus: "Rahu pole seal, kust te teda otsite. Otsige mida te otsite, kuid seal teda pole. Te otsite õnnelikkude elu surma maal. Seal teda pole. Kuidas võiks olla õnnelik elu seal, kus pole isegi elu ... Tema aga tuleb meie juurde alla, Tema, kes on meie elu." (Piitimus IV,12).

Rahu Jumalaga on Kristuse poolt meile teenitud, kuid meie peame ta omandama ja kindlustama. Sellepärast siis apostli soov: "Kristuse rahu valitsegu teie südameis." Kui me eemaldame patu oma südamest ja oleme seeläbi Jumala armus, kui me vähemalt kõigis olulisimates asjades täidame Jumala tahet, siis saame Jumala rahu vähemalt selle esimesel astmel.

Kuid Jumala rahu peab meis valitsema üha rohkem ja rohkem. See sünnib seda enam, mida enam me pöörame tähelepanu Jumala häälele enda sees, mida andunumalt me sellele häälele järgneme. Mida rohkem me seda teeme, seda rohkem saab meie hing olema rahus. Iga omavoliline tegutsemine Jumala hääle vastu, iga truudusemurdmine sellele, igast ohvrast keeldumine kitsendab mingil määral Jumala rahu meie sees, kuigi ainult tundlikumad seda tajuvad.

"Jumala rahu valitsegu teie südameis." Selle Jumala rahuga seostub midagi ülimalt suurt ja ilusat. See rahu kiirgab nende inimeste silmist, kes teda omavad, ta on nagu imeliseks põhiheliks kõigis nende sõnades, ta rüütab otsekui salapärase valguse hiilgusega terve nende olemuse.

Need, kes on jõudnud selle rahuni, on vaikuse inimesed. Inimesed, kes võivad olla vaiksed Jumala ees. Nende hinged on avali, avaralt lahti, et Jumal võiks sügavale neisse siseneda.

Selline "rahu inimene" on rikas inimene. Õieti ei suuda miski tema rahu röövida. Sest mis ka iial sellise inimese elus võiks sündida, raskused, karmid katsumused ja saatuselõõgid, ta vaatab kõigele kui Jumala tahtele ning liidab selle oma rahu. Püha Assisi Franciscus kirjutas kord

vend Eliascle: "Sa pead kõigele vaatama kui Jumala armule, nii sellele, kui vennad on sinu vastu, kui sellele, kui teised inimesed on sinu vastu. Sa pead koguni ise tahtma, et kõik oleks just nii ja mitte teisiti. Ning armasta kõiki neid, kes on sinu vastu, ja ära soovi midagi muud kui vaid seda, mida Jumal tahab Sulle anda." Nii sugused inimesed, kes ei taha midagi muud kui vaid seda mida tahab Jumal, omavad "Kristuse rahu", nad on tõesti rahu inimesed.

On suur arm saada selliseks rahu inimeseks. Et selle armu osaliseks saada, peame sageli paluma "et Kristuse rahu valitseks meie südameis." Lõpetades oma "Pihtimusi", milles ta kirjeldas, kui kirglikult ta otsis rahu, ütleb püha Augustinus ilusa palve:

"Anna meile rahu, oh Issand, seda vaikuse rahu, hingamisepäeva rahu sellest hingamisest, mis ei tunne lõppu". "Sina aga, oh Jumal, kes Sa oled kõige kallim vara, kes Sa ei vaja ühtegi muud varandust - Sina oled igaveses rahu, Sa ise oledki rahu. Kuidas võib inimene kellelegi teisele sellest midagi kõnelda, ingel kellelegi teisele seda ilmutada või inimesele arusaadavaks teha? Ainult Sinult võin ma seda paluda, Sinu juurest seda otsida, Sinu uksele koputada, et seda kerjata." Ning suur pühak,

"Pax vobis". "Benedicat vos omnipotens Deus, Pater + et Filius + et Spiritus + Sanctus. Amen."

kes oli otsinud õnne kõigist selle maailma asjadest, kes on kogenud kogu selle maailma tühisust ja maise õnne kõikuvust, lõpetab oma raamatu hüüdega: "Jah, ainult Sinu juures võib leida kuuldavõtmist, ainult Sinult võime meie vastu võtta, ainult Sina võid meile avada." (Pihtimused XIII,38).

Vennad, palvetagem, et Kristuse rahu meis kõigis valitseks, et me kõik saaksime "rahu inimesteks".

"Kiriku Elu" nr 4/1936

Kõnepruuk osaliselt kaasajastatud.

Uskuda Kristusesse

preester Mieczyslaw Maliński (algus KE nr 2/89)

Lutheri protest

Mulle on meelde jäänud üks kõnelus protestantliku pastoriga, kellega juhuslikult kokku sattusin. Vaadates pühapäeval katoliku kirikust väljuvat rahvast, ütles ta mulle: "See on teie eelis, et te olete õpetanud oma usklike kirikus käima, meie kirikud aga on tühjad".

Tõsi, nii see on, kuid siin peitub ka põhimõteline erinevus katoliikluse ja reformeeritud kirikute vahel. Puudutas ju Lutheri ning teiste reformaatorite õpetus eelkõige just kirikut kui institutsiooni. Püüame seda seletada kõige põhilisemat silmas pidades.

Kirik on nende inimeste ühiskond, kes usuvad Kristusesse. Selle ühiskonna aluseks ja lähtepunktiks on Pühakiri. Uue Testamendi panid kirja inimesed, kes olid algkogudusega otseselt seotud.

Algusest peale valitses usklike hulgas sügav veendumus, et igapäevases elus väljendub Kristuse järel käimine Tema mälestuse tähistamisena Leivamurdmise talituses. See rõhutatud nõue, osaleda Kristuse kannatuse, surma ja ülestõusmise talituses, sisaldub tegelikult Tema enda sõnades Viimsel Öhtusöömaajal: "Tehke seda minu mälestuseks". Vaatamata ohtudele mida euharistilistel kogunemistel osalemine endast kujutas, ei loobunud kristlased sellest kõigi kolme sajandi vältel, mil neid taga kiusati. Just niisugused jumalateenistused andsid rooma võimudele teada, kes oli kristlane, keda tuli vahi alla võtta.

Karolingide ajal sai nõue pühapäeviti kirikus käia kohustuseks, mille täitmata jätmist mõisteti patuna. See on tähtis ja iseloomulik sõlmpunkt, et isegi siis kui ei taha, kui "ei ole mingit vajadust", pead sa tulema pühale missale kuulekuse pärast usklike ühiskonnast väljaheitmise ärhvardusel.

Peale nende kesksete enesepühitsemise vahendite, mis Kirik usklikele kohustuslikuks kuulutas, oli ka teisi. Näiteks kehtis teatud aegadel kiriku-aastas paastukohustus, millest loobumine tähendas pattu (paast - lihastkeeldumine või söögi koguse piiramine. Söögikordi jäi kolm, kuid ainult üks kord päevas tohtis kõhu täis süüa).

Ka palvetama pidi patu ähvardusel. Pöörakem veel tähelepanu määrangule "patu ähvardusel". See tähendab: kui sa ei palveta, teed endale kahju, tõukad endast eemale ühe peamistest vahenditest, mis peab sind aitama elava kristlasena maailmas elada. Seda kohust hooletusse jättes

võid sa muutuda ükskõikseks ja ebaausaks, kaotada ühenduse Jumalaga.

"Patu ähvardusel" seatud kohuste kõrval soovitati ka "häid tegusid". Need olid indulgentsid - hüvitusteed ärateenitud puhastustulekaristuste leevendamiseks - näiteks roosipärja palvetamine, osalemine palverännakul või mingil kindlal jumalateenistusel jne.

Kui me vaatame sellele niisuguse pilguga, on kõik loogiline. Ometi peab märkama ka ohtu, mis seda tüüpi religioossetes institutsioonides sisaldub. Iga korduv tegu, sõna, tseremoonia, laul, iga zhest mis väljendab mingit tundmust, annab võimaluse pöörduda tagasi selle tundmuse juurde minevikus, kuid samas ei pruugi minevikutundmust tagasi kutsuda - see sõltub juba meie vabast tahtest. Iga palve, laul, zhest, liturgiline talitus, püha missa, mis on välja kasvanud tõelisest religioosset elamusest, annavad meie poolt korratuini ainult võimaluse seda tundmust uuesti üle elada. See ei sünni automaatselt, vaid tõelise, hea tahtmise korral. Iga sellise akti puhul peab endale ühemõtteliselt teadvustama, et igasugune pühitsemine - kaasa arvatud kõige pidulikum - on lihtsalt ettevalmistus ja abi igapäevaseks eluks.

See oht säilib alati, et asetame rõhu valesti, muudame kõik võltsiks ja moonutatuks. Jääme lihtsalt peatuma religioossetele institutsioonidele, liturgilisele talitusele - niisiis üksnes vahendava ülesandega kihile, ega küüni asja olemuseni. Järele jääb ainult kohus, tunne, et "peab käima pühale missal" või "peab paastuma" ilma et mõistaksime "miks". Selle vastu ajab meie laiskus turri oma okkad; meie loomus avaldab üha vastupanu omakasupüüdmatusele, kuna see räägib vastu meie lühinägelikult mõistetud kasule, egoismile. Teiste sõnadega: oht, et religioossed institutsioonid arenevad üle mõistlikkuse piiri ja muutuvad meie igapäevases elus kasutuiks, jääb meid alati ähvardama. Võib juhtuda nii, et usklik istub kirikus nagu ennegi, kuid oma igapäevasele elule ei pööra ta mingit tähelepanu; liturgiline jumalateenistus on muutunud Jumala teenimise ainsaks vormiks ja sellega ta piirdubki. Nii jõuab ta omalaadse ritualismini, mis seisab ebaususe ja maagia piiril või juba teisel pool seda. Kõigest sellest on meil põhjust korduvalt rääkida eelpool kõnes olnud ajastut käsitledes - näiteks tolleaegne pühakute ja nende reliikviade kultus. See mis pidanuks olema vahend, oli saanud eesmärgiks.

Järke pidades tuleks silmas pidada seda, et usklike ühiskond võttis kiriku kuju. Nii nagu iga täiskasvanud inimühiskond, ei kujuta ka kirik endast mingit anarhistide jõuku, vaid selle eesotsas on isikud, kellele lasub vastutus kogu kiriku eest. Õelgem konkreetsemalt: kes vastutavad tellimuse

est, mille see ühiskond sai oma Loojalt, kelle õpetust nad püüavad teoks teha nii iseendas kui oma alluvates. Kiriku hierarhia üheks ülesandeks on autentse mälestuse hoidmine Jeesusest, et tema isikut ei moonutataks ega võltsitaks. See ülesanne jäi aga tihti paljude muude tegemiste varju. On ju nii koguduse- kui kloostrivaimulikel aina palju tegemist, lisame siia veel puht egoistlikud motiivid – ja läkski lahti võidujooksuks ilmaliku võimu ja vaimulikkude paremate positsioonide pärast riikide sisepoliitikas, seades ilmaliku valitsemise vähemalt osalisse sõltuvusse vaimulikest funktsioonidest; seda aga tõlgendati vahendina puhtilmalike eesmärkide saavutamiseks. Ja nii need, kellele Jeesus oli määranud "sulasteks", muutusid sageli isandateks, vürstideks, valitsejateks.

Niisugune pilt avanes ka Martin Lutherile, kes oli preester ja augustiinimunk, õpetlane ja professor, kuid ka väga komplitseeritud psüühikaga inimene. Ta seisis suure institutsioonidepüramiidi ees, millest suurem osa tegelesid ainult iseendaga. Ainsa väljapääsuna ummikust nägi ta lammutamist, tema arvates takistas kõik see Kristusesse õieti uskuda, sest Kristust tuleb piirilt usaldada ning sellel teel on meile parimaks ja täiesti ammendavaks teejuhiks Pühakiri.

Viimaseks tilgaks tema kannatusekarikas sai indulgentside müük. 1514. aastal kuulutas paavst Leo X välja aktsiooni, et kõik kes harilike vaimulike kohuste täitmise kõrval ohverdavad raha Püha Peetruse Katedraali ehitamiseks Roomas, saavad indulgentsi. Selle aktsiooni elluvijaks sai vürst Albrecht Brandenburgist, halva reputatsiooniga inimene, kes jättis osa kogutud rahast endale. Kui dominikaanijutlustaja Tetzl teel Wittenbergi poole kiitis oma jutlustes kõrgeks rahavõrri tähtsust, ei pidanud Luther enam vastu ja kuulutas 1517. aastal välja oma 95 teesi. Ta nimetas neid "*quaestiones disputatae*", "üleskutsed arutlusele". Teemaks võttis ta indulgentsid, kuid püüdis neid käsitledes minna nii sügavale kui võimalik, puudutas tervet rida kristliku religiooni põhitõdesid.

Lutheri loosungiks on "*sola fide*" – ainuüksi usk võib meid päästa, ja mitte teod. Teod on eriti kahtlased, sest need võivad olla silmakirjalikud ja omakasupüüdlikud. Õige usu nimel loobus Luther kõigest sakramentidest peale ristimise ja armulaua. Samas mõistis ta võibolla kõige vähem just Armulaua olemust. Ta ei väljunud kitsaste skolastiliste formuleeringute raamidest, samas aga ei tunnistanud pühas missas Jeesuse Kristuse kannatuse, surma ja ülestõusmise ligioflu, millest olid rääkinud kirikusid – ning see kõik tõi kaasa palju arusaamatusi. Peale selle heitis ta kõrvale

kloostritöötused, vaimulike tsölibaadi ja kiriku kogu hierarhia paavstiga eesotsas – sest see kõik polnud lihtsalt enam tähtis: õndsaks saame usu läbi. Luther ei viidanud enda arvates mitte uutele loosungitele, ta ei tahtnud olla novaator, vaid nendele, mis pidid esindama vanakiriklikkust, kõige autentsemat kristlikku traditsiooni.

Kuidas Lutheri õpetust hinnata? Kui me vaatleksime selle õpetuse põhijooni, siis peame tunnistama, et see väljub evangeelsete tõdede raamidest – ainult usk ei tee meid õndsaks. Evangeelium jääb niimoodi palju vaesemaks. Katoliku kirik õpetab ju, et usk peab olema elav; usk saab nähtavaks ausa elu, omakasupüüdmatute tegude läbi, usuõiest peavad kasvama viljad – teod. Teiselt. Katoliku kirik õpetab, et religioossed institutsioonid on vajalikud, ehkki neil on teeniv ostarve: nad peavad aitama luua pinda, et me suudaksime sügavamini uskuda – elada nii nagu Jeesus.

Kas kõik mida Luther, Kalvin ja Zwingli õpetasid jäi püsima? Kas nende õpilastel õnnestus loobuda religioosetest institutsioonidest? Ei, sest see ei ole võimalik; neid sai lihtsalt vähem. Juba algusest peale pidasid protestandid mitmesuguseid jumalateenistusi, nende eesotsas oli hierarhia (intendendid ja superintendendid), rääkimata teist tüüpi institutsioonidest nagu näiteks Kalvini puhul – inkvisitsioonist, mis saatis tuleriidale palju inimesi.

Sellest ajast on möödunud palju aastaid. Küsimus, kuidas näeb protestantism välja tänapäeval? See ei ole monoliitne organism, vaid meenutab kirevat mosaiiki, mis koosneb paljudest ja väga erinevatest suurematest või väiksematest rühmitustest. On niisuguseid, kes on loobunud peaaegu kõigest institutsioonidest Armulauaga tükkis. Kui uskiitud kokku saavad, siis ainult selleks, et laulda psalme ja kuulata jutlusi: pühakirja seletusi – aga see on jälle üks institutsioon. Teisest küljest on ka selliseid rühmitusi, kes on säilitanud nii püha missa kui sakramendid, isegi kloostrielu.

Kõigest sellest kirjutades tõusevad mu vaimsilmade ette sihvakad kujud lihtsates valgetes mungarüüdes – protestantliku Taizé kloostrivendad, keda Vatikani II kirikukogu ajal sageli diskuteerimas kohtasin. Kas ühtsus katoliku kiriku ja protestantide vahel saab kord teoks? Loodame et kindlasti. Kuigi see on pikk tee.

Kas luterlane tohib saada katoliiklaseks?

piiskop Eduard Proffittlich

Taasavaldame käesoleva artikli "Kiriku Elust" nr 8/1935. Loodetavasti mõistab arukas lugeja, et selle eesmärgiks ei olnud omal ajal ega ole ka nüüd meie vendade protestantide solvamine ega "oma saba kergitamine"; alljärgnev mõtisklus ei ole ka mingi propaganda, vaid on mõeldud toeks neile inimestele, kelle ees tänapäeval niisugune probleemistik üles kerkib. Nii lugedes mõjub ta üllatavalt päevakohasena, kuigi võibolla mõnevõrra vähem päris noortele lugejatele, kelle kodus pole olnud traditsiooni kuuluda mõnda protestantlikku kirikusse. Pealegi on tänapäeval, kui vähemalt Eestis saavad kirikud omavahel väga hästi läbi, lühiskonna surve tunduvalt väiksem, kui see oli enne viimast suurt sõda.

Kellel siiski jääb veel kahtlusi endise või praeguse toimetuse motiivide puhtuse osas, see lugegu lähelepanelikult kirjutise lõpuosa.

Omaaegne keelepruuk on osaliselt kaasajastatud. - Toim.

Mulle esitati järgmine küsimus: "Ma olen luterlane, käin aga ainult katoliku kirikus, kuna mulle sealne jumalateenistus rohkem meeldib. Seal võib palju paremini palvetada. Tahaksin meeleldi saada katoliiklaseks, et minna katoliku kirikus armulauale. Aga mind hoiab tagasi leeris antud lubadus jääda truuks luteri kirikule. Ning ometi ei leia ma rahu. Mida pean tegema?"

Siin esitatud küsimus võiks huvi pakkuda ka teistele. Vaimne seisund, millest see tuleneb, on sageli järgmine:

Ollakse üles kasvanud usklikus luterlikus perekonnas, milles luteri usk oli perekonnatraditsiooniks. Sellesse usku suhtuti kui millessegi antusse. Kuigi ka siin ja seal tärkasid vahel küsimused, millele ei saadud vastust, kuigi vahel tärkas tunne, et luteri ussus puudub midagi, kohaneti kuidagi viisi oma rahulolematusega, mõeldes, et paraku jääb siin maa peal inimesele nii mõndagi seletamatuks ja peidetuks. Ei tekkinud mõtet võtta vastu mingi muu usk. Koolis kuuldi küll, et on olemas veel teisigi usutunnistusi, õigeusu ja katoliku kirik. Kuid õigeusu kirikusse suhtuti kui millessegi spetsiaalselt venepärasesse, kõik selles oli liig võõras ... ja siis katoliku kirik! Jah, sellest ei kuulnud palju head. See olevat täiesti maailmatunud. Sellepärast olevat Luther temast lahkunud. Ja temas olevat palju ebakristlikku. Nen-

de man käivat paavsti sõna üle Jumala sõna. Nad isegi kummardavat pühakuid. Ning indulgentsi läbi võivat nad oma patud lahti osta. Selles kõiges ei tundunud olevat midagi head ja imestati, kuidas sellised inimesed endid üldse veel õigeks kristlasteks nimetada võivad. Küll kuuldi vahet vahel sellest, et keegi luterlane olevat saanud katoliiklaseks, kuid need olid kindlasti pettuse läbi selleni jõudnud. Teised jälle ütlesid, et nad saavat selle eest paavstilt raha - ja paavst olevat ju hirmus rikas! Katoliiklaseks - ei, kuidas nad ometi võisid! Nii saabus leeripäev, ja heas usus anti lubadus jääda truuks luteri kirikule.

Siis tuli elu. Võib olla tõi elu juba uusi küsimusi kaasa. Olgugi, et rasked saatuselöögid, armaste inimeste surm panid mõtlema hingede edasielamise üle pärast surma ja selle edasielamise viisi üle. Või tulid tunnid, mil valusalt küsiti, miks luteri kirikus on kaotatud erapiht. See pidi olema ometi ütlemata lohutav, puistata hinget kõik, mis selles nii raskelt rõhus. Ehk viis juhuse või uudishimu katoliku jumalakotta ja katoliku jumalateenistusele, ning oldi üllatunud viimase ilust ja hardusest, mis siin valises. Need pidid siiski olema usklikud inimesed! Või juhtis elu kellegi kokku katoliiklasega, kes oli nii erinev sellest, missugusena oldi harjutud katoliiklast kujutlema. Ning siis tekkis kahtlus, kas kõik see olis tõi, mida koolis oli õeldud. Või siis kohtuti mõne õpetajaga, kes õieti isegi päriselt ei uskunud seda, mida õpetajad tavaliselt luterliku tõena kuulutavad. Igatahes näis, et kõik ei olnud üksmeelsed usus. Ja kuuldi paljudest usulahkudest. Kust tulid siis need ja miks nad lahkusid luteri kirikust? Ja kuuldi, et katoliiklased tegevat nii suurt propagandat ja et mõned saavat jälle katoliiklasteks! Mis oli siis vastus kõigile neile küsimustele? Kellel oli siis ometi õigus?

Igatahes sooviti kord ise näha. Ja nii külastati tihemini katoliku kirikut, ja mida sagedamini sinna mindi, seda enam hakkas ta meeldima. Seal nähtud ju õigupoolest midagi halba. Ja jutlused olid ka päris kristlikud! Misa seal kuuldi, see oli igal juhul päris Kristuse vaimus. Seal rõhutati ju küll, et on olemas ainult üks kristlik tõde, õieti pidi aga selles suhtes tunnistama, et neil on õigus. Sest see oli ju küll selge, et kõik too, mille üle vaidlesid need mitmekesised usutunnistused, ei võinud olla Kristusest. See peaks ju ometi olema nii, et Kristus kuulutas ühte selget ja kindlat tõde; ta ütlebki ju enda kohta: "Mina olen tee, tõde ja elu". Aga kus oli see tõde?

Seda pidi katoliku kiriku puhul ometi tunnistama, et seal ei olnud sellist arvanuste segadust. Kõik näisid tõepoolest uskuvat üht ja sama. Ning pealegi oli ju katoliku kirik kõige vanem kirik.

Kuidas oli ta end siis nii kaua usus ühtsena hoidnud? Jutlustest kuuldi, et see tuleb Püha Vaimu abist, kelle Kristus oli lubanud oma apostlitele lubades, et ta jääb nende juurde maailma lõpuni. Näis, et seal ei usutud, et katoliku kirik oleks muutunud ebakristlikuks. Ning millega võis seda siis seletada, et katoliku kirik, mis oli kõige suurem kristlikest kirikutest, oli säilinud nii kaua nii heas korras? Korratustest, mis olevat seal valitsenud Lutheri ajal, ei nähtud midagi. Muidugi põlvitasid inimesed ka pühakute piltide ees, aga kas see on siis juba kummardamine? Ning nüüd tegeldi nende küsimustega juba päris tõsiselt. Milline on siis nüüd õige kirik?

Ning ehmuti, kuna see küsimus hinges nii selgelt esile kerkis. Kuhu oldi siis juba jõutud? Nii-siis oldi juba hakatud kahtlema luteri kiriku suhtes? Kas see ei olnud karistus selle eest, et oma kirk oli jäänud hooletusse ja oli mindud "võõras" kirikusse. Hakati jälle sagedamini käima luteri kirikus ja osa võtma luteri jumalateenistustest. Aga, kummaline küll, see ei meeldinud enam õieti. Too, mis katoliku kirikut nii imeliselt täitis, see omapärane pühitsus, mis seal haaras oma võlusesse, see saladuslik jõud, mis seal altari poolt hinge ligi tõmbas, kui inimesed harduses ja kaemuses lähenesid Issanda Lauale ... Kõik see puudus luteri kirikus. Ja hing ei tahtnud taas rahu saada.

Hakati jälle külastama katoliku kirikut. Omapärane, siin oli nüüd juba kodusem tunne kui oma luteri kirikus. Ja üha enam hakati aimama seda saladuslikku, mis mis toimus siin jumalateenistusel. Ikka rohkem ja rohkem oli võimalik jutlustest aru saada. Ikka rohkem ja rohkem lahendati kahtlusi, mis olid kerkinud, vastati küsimustele, millele senini ei leidunud vastust. Mõnede laenuksaadud katoliku raamatute lugemine kinnitas ikka enam ja enam mõtet, et katoliku kirik on tõeline Kristuse poolt asutatud kirik. Kas pidi nüüd ka selle kirikuga liituma?

Aga kui seda mõtet jagati tuttavatega, andsid need nõu selle teostamisest igal juhul loobuda. Muidugi, võib ju rahulikult käia selles kirikus, mis kõige rohkem meeldib. Nad koguni tunnistasid, et neile nii mõndagi luteri kirikus ja luteri jumalateenistusel ei meeldi, aga ega selle pärast ei pruugi veel katoliiklaseks hakata. Lõpuks olevat ju ükskõik, missugusesse kirikusse keegi kuulub, kui tal ainult Kristus südames on. Ka Kristus olevat ju öelnud: "Jumalariik on teie sees". Aga kas tähendasid siis need sõnad, et Jumalariigil pole välist vormi ning välise kiriku alla kuulumine on tähtsusetu? Kas ei olnud siis Kristus jutlustanud ka oma karjast ning oma kiriku templihitusest, kirikust, mille ta tahtis ehitada kaljule?

On ju võimatu, et ta selle all mõtles ainult Jumala riiki inimeste südameis. Kui aga katoliku kirik oli tõeline Kristuse kirik, kas tohtis siis jääda sellest kirikust eemale?

Ikka enam sai selgeks äratundmine, et kui see kirik on õige, siis ollakse kohustatud selle kirikuga ka liituma. Kristus on Jumala saadik, ta ilmub oma õpetustes Jumala tahtet. Sõnakuulmatus Kristuse tahte vastu on seetõttu ka sõnakuulmatus Jumala tahte vastu. "Kes mind põlgab, see põlgab seda, kes mind on lähendanud". Kristuse selge tahteavalduse puhul ei saa apelleerida "perekonnatraditsioonidele": "Kes oma isa või ema rohkem armastab kui mind, see ei ole mind väärt". Iisrael on hukkunud, kuna talle oli rahvustraditsioon rohkem väärt kui Kristuse õpetus. Ning isegi võimalus maiselt kahju saada ei või meid kinni pidada, sest oma südametunnistusele, oma veendumusele peab inimene järgnema igal juhul.

Konkreetsetel puhkudel ei ole küll alati kerge otsustada, millal äratundmine ühe usu tõest ja sellest tulenev südametunnistuse kohustus usu vastuvõtmiseks on nii selgelt teadvusse jõudnud, et edasilükkamist tunnetatakse raske süüna. Siinkohal on tegemist inimestüüme intiimseima olemusega, mille puhul peab inimene lõppude lõpuks üksi otsustama, ning üksi Jumal võib olla talle õiglase kohtunik. Teoreetiliselt on kindel ainult see, et inimene, kes tunneb ära ühe usu õigsuse, on ka südametunnistuse ees kohustatud selle vastu võtma.

Aga kas pole luterlastele takistuseks leeris antud töötus? Selline lubadus ei või olla absoluutne selles osas, milles ta tähendab enam kui truudusevannet Kristusele. Selles osas, milles ta oli truuduselubadus kirikule, võis ta olla antud üksnes tingimisi, st eeldusel, et see kirk on Kristuse poolt asutatud. Kui see eeldus osutub ekslikuks, lakkab truuduselubadus kirikule olemast kohustav. Lubadust jääda truuks protestantlikule kirikule ka siis, kui ta ära tunneb, et see pole asutatud Kristuse, vaid inimeste poolt, ei tohiks keegi inimene üldse anda. Niisugune lubadus oleks iseenesest patune, igal juhul aga poleks ta kohustav. Kohustavaks aga jääb igal juhul truudus Kristusele ja südametunnistusele - see säilitatakse aga ka katoliku kirikus. Seepärast tohib antud eeldustel ka luterlane saada katoliiklaseks.

See aga, kellel ei ole niisugust äratundmist ja veendumust katoliku kiriku õigsusest, ei tohiks niisugust sammu teha. Iga usuvahetust, mis sünnib muudel põhjustel kui usulise veendumuse alusel, peab hindama patuseks ja lubamatuks.

Preester Kazimirs Sosnovskise mälestused

(lindistatud 7.01.1992)

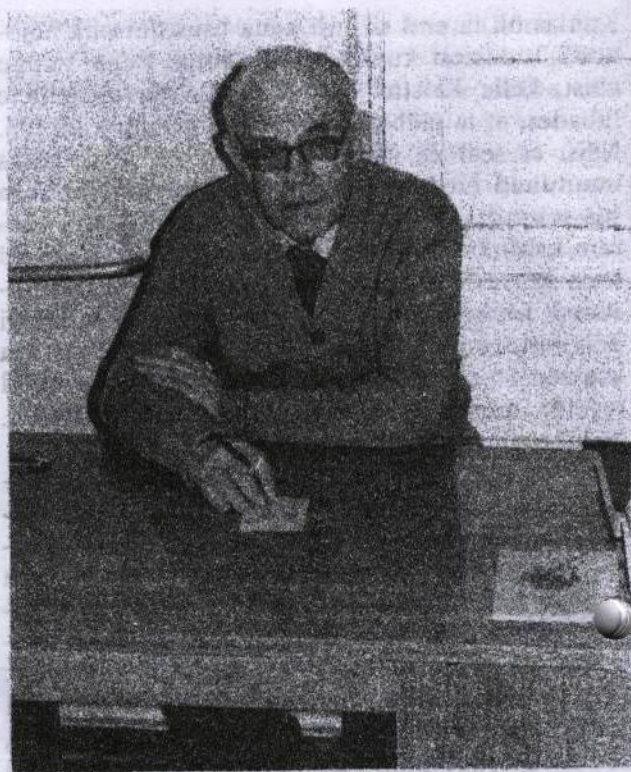
Ta tuli raskel sammul magamistoast, kus ta pärast hommikust missat oli puhanud - aastates mees, praegu Bauska dekaan (eesti keeles ehk "praost"). Bauska on väikelinn Lätimaal, 5 km Leedu piirist; kui sõita maanteedpidi Leetu, siis viib tee alati sealt läbi. Võtsime kabinetis istet ja vana preester ütles: "Ma arvan, et räägin algusest peale, kõigest, mida ma Eestist katoliku kirikuga seoses tean":

Kõigepealt tahaksin rääkida veidi Eesti katoliku piiskopkonna tekkest. Pärast Esimest maailmasõda loodi Riia piiskopkond, ning Eesti katoliku kogudused, mis enne olid kuulunud Riia dekanati, jäid edasi Riia (nüüd juba piiskoplikku) võimupiirkonda. Eesti Vabariigi valitsus polnud niisuguse lahendusega sugugi rahul, sest miks peaks Eesti alluma Riia piiskopile? Kuid Eestis oli ju väga vähe katoliiklasi. Lõpuks otsustas Vatikani asutada Eestis apostellik administratuur, luugeses Eestit misjonimaade hulka, st allutades sinise katoliku kiriku Usulevitamise kongregatsioonile (Congregatio de Propaganda fidei). Apostellikuks administraatoriks nimetati, kirikuseadusest erandit tehes, apostellik nuntsius Baltimaades, msgre Antonio Zechhini.

Administraator oli nüüd olemas, kuid tema alluvuses polnud peaaegu ühtegi preestrit. Minu teada oli ainult üks, perekonnanimega Wenzlaus, kuid tema tuli Riiga tagasi - polnud Tallinnas kogudusenõukoguga kokkuleppele saanud mingisugustes majanduslikes küsimustes. Tema jäi Lätimaale ja töötas pärast Jekabpilsis, Riia kuuria kantsler Stukels käis seejärel Eestimaal selgust saamas ja korda loomas.

Zechhinil polnud aga preestreid, nagu ma juba ütlesin. Alguseks leidis ta Riias ühe sakslase (tegelikult ungarlase, jutt on preester Stefanyst - toim.), kes oli lesk. Temast sai Narva preester. Vanem mees ta oli, jutlustega harjumata, rääkis teine omal kombel "blämm-blämm". Siis leidis nuntsius veel ühe katoliku usku pöördunud õigeusu preestri, kelle ta saatis Haapsallu. Selle preestriga tuli palju tüli hiljem, Profittlichi ajal. Minu ajal käis ta ka vahel kirikus. Zechhini aga leidis lõpuks kuskilt, ma ei tea täpselt kust, ka Profittlichi, kes 1936. aasta lõpus piiskopiks püstiteti.

Täiesti juhustlikult sain ka mina sellest pühitsemisest osa võtta. Olin tollal veel seminari esi-

mesel kursusel. Konsekratsooni pidi läbi viima nuntsius Antonio Arata; Riia vaimulikust seminarist oli määratud teda assisteerima neli seminaristi, kolm diakoni ja üks madalama astme seminarist. Kui Arata kuulis, et määratud on ainult neli klerikut (sel ajal andis seminarist abielutusetootuse ja sai tonsuuri juba enne esimese kursuse jõuluvahetust, nii et vaimulikkonna hulka kuulumisega oli tõsi taga - toim.) olevat ta öelnud: "Misasja? Nii tähtis tseremoonia ja ainult neli assistenti!" Seminari rektor kostis seepeale, et peale nende on veel kaks klerikut (mina ja veel üks Koldikovskis, riialastena ei jäänud me vaheajaks seminarist kaugele), kuid pole kohtu jaoks esimese kursuse klerikuid kuhugi lasta. Nuntsius aga ütles: ei, peavad kaasa tulema. Nii pandi meidki teiste Tallinna-sõitjatega kokku.

Konsekratsooni viis läbi Arata, assisteerisid Riia abiapiiskop Rancāns ja Helsingi piiskop von Cobben. Kohal oli ka Budzhis - mariaanide ordukindral, kes oli olnud ladina riituses, kuid läks idariitusse üle. Katoliku piiskopi pühitsemine oli Eestimaal suursündmuseks, kohal oli filmikroonika võttegrupp. Tšehhoslovakkia saadik oli selleks puhuks komponeerinud erilise missa. Vastpühitsetud piiskop sai kingiks kõik pontifikaalparamendid ja riided. Nii palju kui ma mäletan, oli tseremoonia eest vastutavaks preestriks Robert Lentzbauer, kes minu teada oli ka ajalehe "Kiriku Elu" asutaja. Samal ajal tuli paavstilt määrus Riia ja Tallinna piiskoppidele, et kui

ühes või teises kohas piiskopi tegevus saab takistatud, kas haiguse või vahi alla võtmise läbi, läheb tühjaksjäänud piiskopkond teise piiskopi jurisdiktsiooni alla.

Eestimaast sain ma seminari aastatel veel üht-teist kuulda. Jesuiidid ei töötanud siis ju ainult Eestimaal vaid ka Lätis. Siin taheti asutada uus orduprovint, sest seni allusid eesti jesuiidid Hollandile, läti omad Poolale. Selle ülesandega viibis Lätis jesuiit nimega Kolfshuten. Ta andis meile seminaris tunde, kuna Vatikani ja Läti riigi vahel sõlmitud konkordaadis oli punkt, et teisest riigist preestrite importimine Lätimaale oli keelatud. Nii tuligi Kolfshuten Lätisse mitte kui preester, vaid kui seminari ja ülikooli professor. Kogudusetööd ta ei teinud, sõitis ainult väga palju ringi, võibolla oli ta juba ametlikult provintsiiaaliks nimetatud. Mingi eriline pedagoogiline talent ta ei olnud, ega olnudki õpetamine tema põrandalaadset tööd. Nii ta rääkiski meile rohkem oma projektidest, olles samal ajal hädas meie perekonnanimedega. Minu nimi on Sosnovskis, tema ütles: "Soos.." ja rohkem ei suutnud. Veel oli meil üks seminarist Mutulis, teda hüüdis ta Läti Vabariigi välisministri järgi Muntersiks.

Neil oli piiskop Profittlichiga kaks suurt projekti, mis konkreetsete tegudeni kahjuks ei jõudnud. Esiteks plaanisid nad asutada Eestisse inglise kultuuri kallakuga katoliku keskkooli - tol ajal meeldis eestlastele inglise kultuur ja keel rohkem kui saksa. Inglismaalt pidid tulema selleks puhuks Püha Joosepi kongregatsiooni vennad (preestrid nende hulgas ei olevat). Eesti valitsusel polnud midagi selle projekti vastu, nõuti ainult, et õpetajad peavad andma Tartu Ülikoolis eesti keele eksami. Nii õppisid Inglismaal paljud mainitud kongregatsiooni vennad eesti keelt. Teine projekt oli haigla, mille personal pidi tulema Hollandist, kõik - nii arstid kui õed, ilmikud "Actio Catholicast".

Kui 1940. aastal venelased tulid, siis pidid kõik preestrid Eestist lahkuma - minu arust oli seal kaks inglasi, idariituse jesuiiti, kes elasid Esnas (Kodasemal), kuhu planeeriti vist vaimuliku seminari rajamist; üks rumeenlane Wierczinski (paater Felix Wierczinski oli küll töötanud 10 aastat Rumeenias, kuid pärit oli ta Danzingist-Gdanskist - toim.); siis oli ka paater Bourgeois, vist juba tsaariajast peale Eestimaal, ja peale tema veel üks prantslane; lisaks kaks hollandlasest kaputsiini, kellel samuti oli midagi tegemist idariitusega - Kartte ja Werling. Ainult Profittliche ise ja Werling jäid venelaste tuleku järel Tallinna, ning Tartusse paater Taddeusz Kraus, kes oli Poola kodanik.

Esimese küüditamise ajal võeti piiskop kinnrohkem teateid temast ei ole. Kui USA saadik olevat tema saatuse kohta Moskvas küsinud, siis vastatud, et ta emigreerus Türgimaale ja rohkem ei teatavat temast midagi. Kuuldused rääkisid aga, et teda nähtud kuskil vangieshelonis, haigusest kurnatuna suutnud ta liikuda ainult kaenla alt toetatuna.

Werling arreteeriti pärast sõda - 1944. või 1945. aastal - ettekäändel, et ta võttis saksa ajaosa Eesti lipu pühitsemisest. Paater Bourgeois istus kogu Saksa okupatsioonija vanglas, kuna ta oli prantslane ja sakslased pidasid teda mingisuguseks spiooniks; venelased lasid ta vabaks. Sel ajal puudus Moskva katoliku koguduse preester ja kommund tulid mõttele, et oleks väga hea teha temast Moskva koguduse preester - valdas ju isa Bourgeois kõiki seal vajalikke keeli. Ta jäi nõusse ja sõitiski Moskvasse. Venelased arvasid, et nüüd, pärast aastaid saksa vangistuses, hakkab ta Stalinit ülistama - tema aga hakkas rääkima Jumalast. Nii juhtuski, et - minu meelest 1945. või 1946. aastal - tõsteti ta Suurel Neljapäeval vägisi erilennukile ning saadeti Prantsusmaale. Moskva jäi aga jälle preestrita ja siis pöörduki juba meie metropoliidi Springovichi poole, kes määras Moskvasse preester Buterowicz.

Eestisse jäi niisiis ainult Tartu preester Taddeusz, kes käis Riias ja palus piiskopilt kedagi Tallinna jaoks. Peapiiskop määras mind. Ma teenisin sel ajal mitmel pool Vidzemes (kesk-Lätis) - Ergli, Plavina ja Koknese kogudustes, mis olid latgali diasporaakogudused protestantlikul alal. ise elasin veel Irshki alevis. See määramine ei meeldinud mulle, piiskop aga jutustas, et tsaari ajal olnud Tallinn Mogiljovi hiigelsuure, Kamtshatkast kuni Balti mereni ulatava piiskopkonna parim kogudus. Katoliiklased olid siin peamiselt jõukad inimesed, poolakad ja sakslased - kaupmehed, head käsitöölised. Preester Guiscardi ajal seisnud inimesed uuel aastal tema ukse ees pikas järjekorras, et preestrile head uut aastat soovida. Mäletan, kuskil mingi ukse peal kiriku ümber paiknevates majades puutus mulle silma tema nimesilt - nendest aegadest.

Eestisse määrati mind juba novembrikuus 1945, kuid pidin ootama, millal tuleb keegi mu kogudusi üle võtma. Nii sõitsin ma sinna alles 27. märtsil 1946. aastal. Minu isa oli enne sõda Tallinnas käinud ja ütles mulle, et kui Eestisse lähed, siis esimene asi mida sa eesti keeles kuuled on "ei mõista". Otseühendust Riia ja Tallinna vahel tol ajal polnud, olid rongid: Riia-Valga ja Valga-Tallinn. Kui ma Tallinna jõudsin, oli juba üsna hiline õhtu, kella kümne paiku, ja pealegi kehtis veel komandanditund - liikuda tohtis ai-

nult keskööni. Ma ei teadnud kuhu minna. Perroonil seisis üks mees. Läksin ja küsisin vene keeles, kust võiks leida öömaja, ja tema mulle siis ütleski et "ei mõista". Isa jutt läks täpselt täide.

Läksin jaamahoonesse ja panin tähele, et seesama mees otsib midagi. Arvasin, et ehk tal on siiski kodus mingi ööbimispaik varuks, oleks ta ju ometi võinud lasta mul hommikuni magada. Kõnetasin teda saksa keeles, nüüd sain jutule. Ta oli nii lahke, et tõi mind "Bristoli" hotelli juurde, mis oli jaama lähedal, niisugune väike. Kesköö-tund lähenes, kuid administraator ütles, et võõrastemaja on täis, vene ülemused elavat seal kuu-de kaupa. Ütlesin, et olen Riiast. Kõik dokumendid olid korras, olin ju komandeeritud siia tööle, aga seda, et ma preester olen, ma ei öelnud. Kuna kohad olid täis, ütlesin, et mis siis teha, lähen välja, patrull peab kinni ja paneb pokri, üks siis ole kah katus pea kohal. Administraator muutus sentimentaalseks: te olete ju Riiast, no kuidas siis nii; lõpuks lubas mul fuajees tugitoolis tukkuda, tõi veel teisegi tugitooli, et oleks kuhu jalgu toetada. Sain nii hommikuni ära olla, siis läksin kirikut otsima.

Hea et olin Tallinnas varem käinud, oskasin küsida, kus on Vene tänav - ütlesid, et tuleb üks väljak ja siis oledki peagi kohal. Jõudsin kiriku ette välja, kuid ei teadnud keda kust otsida. Paa-

Emaga Nõmme maju aias.

ter Taddeusz oli viimati Jõulude ajal Tallinnas käinud ja öelnud, et siia on määratud üks preester Lätimaalt. Nüüd aga seisin mina kiriku ees ega teadnud mida teha. Lõpuks astusin kohe kiriku kõrval paremat kätt seisva maja trepikotta ja hakkasin lugema ustelt perekonnanimesid. Leidisin nime Bogozhelska, mõtlesin, võibolla teab tema midagi; läksin trepist üles, 3. või 4. korrusele, helistasin. Kuulsin: "kto tam" - vene keeles, vastasin samuti vene keeles, et soovin näha Bogozhelskat. Ust lahti ei tehtud, hüüti ainult "An-nushka, sinu juurde tuldi". Keegi tuli ja paotas veidi ust. Ütlesin poola keeles: "Niech bedzie pochwalony Jezus Chrystus", vastuseks tuli "na wieki wiekōw". Jätkasin juba poola keeles, et olen preester Lätist, määratud Tallinnasse ja et kus on kiriku valvur kelle käes on võti. Ta ütles, et tema ongi valvur ja võti on tema käes. Alguses oli ta väga umbusklik, suhtus võõristavalt, et niisugune noor preester. Selgus et neil oli seal üks korter, temale kuulus ainult üks tuba. Läksime siis kirikusse; võttis aega enne kui orienteerusin kus on ornaadid, kus karikas.

Algul asusin elama käärkambrisse - niisked seinad, kivipõrand. Oma kööki polnud ka Bogozhelskal. Ta küttis mulle ahju ja kirjutas mind oma korterisse sisse. Üldiselt oli seal hädine olemine, isegi juulikuus ei saanud niiskuse tõttu käärkambris käsi soojaks. Nii algas minu töö. Kohale jõudsin reedel enne Palmipuudepäeva, Ülestõusmispühadel pidasin juba eesti keeles jutlust - paberi pealt muidugi. (Jätkab eesti keeles) "Mina kõik unustasin eesti keelt, aga natukene ..."

Kohe kiriku uksest sisse tulles, paremat kätt koorirõdule viivas trepikojas seisis üks puhvetikapp, mis oli täis dokumente - kõik Eesti piiskopkonna dokumendid. Isa Krumpans põletas need kõik hiljem ära. Mul aga oli aega ja soovi nendes väheke. Mõni seik on meelde ka jäänud:

Nuntsius oli kord kirjutanud piiskop Profittlichile kirja, et nüüd olete piiskop, nüüd peate endale hankima veidi ruumikama residentsi, et oleks esinduslikum, kui tulevad vastuvõtud või delegatsioonid. Piiskop elas ju kohe kiriku kõrval, seal kus minu ajal oli liiklusmiilits. Profittlich aga vastas, samuti ladina keeles, et need ajad, miilitslike hingi päästeti vastuvõttude ja uhkete apartementidega, on juba ammu möödunud ja kui peaks vaja olema esindusruume, siis ta paluvat luba kasutada nuntsiuse omi. Nuntsiusel oli oma uhke maja presidendilossi lähedal Kadriorus. Arata vastas sellele kirjale: "Me summi Pontifici est" (mul on paavsti määrus - toim.) e kohalik piiskop ja nuntsius ei tohi tegutseda koos, st ordinaarpiiskopil pole ka õigust nuntsiuse ruumidele.

Arata oli üldse hirmus esinduslik. Vanasti oli komme, et piiskop vahetas enne missat koguduse ees jalatseid. Kui meie tööme Riias oma piiskopile liturgilised kingad niisama näpu otsas kätte, siis temal oli suur hõbedast liud, millel saapad nagu kreemitort kohale toodi. Mäletan, Profittlichi pühitsemise ajal kandis seda liuda Itaalia saatkonna mingi "viies" sekretär. Nii armastas nuntsius shikki. Kui tal oli vaja oma ruumides näiteks uus pilt seina panna, kutsus ta alati kohale arhitekt Thammi, kes oli kummalistel asjaoludel katoliku usku pöördunud. Profittlichi pühitsemise järel oli piiskoppidele pidulik lõunasöök nuntsiuse juures, meile pakuti lõunat ühe saksa perekonna kodus, ühes majas kiriku lähedal. Piiskop Rancāns rääkis pärast sellest lõunasöögist nuntsiuse juures, et seal olevat olnud hirmus uhke. Ta polnud rahul - paljuski oli üle pakutud.

Üks asi mis nendest dokumentidest meelde jäi olid lahkkelid jesuiitide ja kaputsiinide vahel, mis see täpselt oli seda ma ei tea, kuid dokumentide hulgas oli kaputsiinide kindrali käsk, mis nõudis kõigi kaputsiinide lahkumist Eestist 24 tunni jooksul. Imselt saatis Profittlich telegrammi kas Usulevitamise kongregatsiooni või kuskile mujale, et kindral tühistaks oma käsu, sest muidu jääb misjonitöö Eestis kiratsema. Siis tuli uus korraldus, et neil tuleb asuda eri paikadesse. Jesuiidid jäid Tallinna, kaputsiinid Tartusse. Kõik see sündis ajal, mil Profittlich juba piiskop oli, st pärast 1936. a. detsembrit, 1937. või 1938. aastal. Dokumentidel seisis juba Eesti piiskopi allkiri. Kuuldused käisid veel, et Verling ja Kartte ei saanud omavahel läbi, üks neist, ei mäleta kumb, kutsus oma koera teise perekonnanime järgi, ometi olid mõlemad jesuiidid.

Üks lugu tuleb Profittlichi ja nuntsiuse omavahelisest jagamistest veel meelde. Piiskopimaja teenijad olid poola nunnad, kodune keel niisiis ka poola keel, mida Profittlich valdas. Kui nuntsius sellest kuulda sai, kirjutas ta piiskopile, et elate ju misjonimaal, sellepärast tuleb rääkida aina ja kõikjal eesti keelt. Kust need vaesed nunnad, äsja Eestisse tulnud, oleksid pidanud eesti keelt oskama. Tööd jätkus neil poola keeleski, sest suurem osa lastest olid poolakeelsed.

Kui Tallinnas hakatud kirikus eesti keelt sisse viima ja loetud esimest korda eestikeelset ristiteed, polnud kohal ühtegi eestlast ning rahvas hakanud nurisema. Poolakatele eesti keel ei meeldinud. Piiskop aga rahustanud neid diplomaadi viisil, et ka tema arvates on poola keel kõige ilusam, milles Jumala poole pöörduda saab, aga mis teha, siin on misjonimaa.

Üsna mitmed eestlased olid saadetud Rooma õppima, kuid ainult üks neist sai preestriks - sõja

aastail Tartus töötanud preester Aleksander Dordetti pühitses piiskop Rancans, kes siis, kui rinne oli Eestist-Lätist üle läinud, käis spetsiaalselt selle pärast Tallinnas. Pärast läks preester Dordett lahkuvate sakslastega kaasa ja töötas hiljem Viinis. Käisin Tallinna päevil läbi tema venna Maxiga. Kui Aleksander Dordett preestriks pühitseti, võeti tema ema ja vend Max katoliku usku vastu.

Kord kuus pidasin Nõmmel missat, vahel käisin ka Rakveres, Kiviõlis ja Pärnus. Tahtsin Nõmmele, kiriku majja korterit saada, aga sel ajal oli Tallinnas väga ebameeldiv usuasjade volinik, see töötas vastu kuidas sai. Kortteris elas mingi vene ülemus, kuid kabel oli meie käes. Rakveres ja Kiviõlis olid kirikud veel ära võtmata - kohale tuli 6-7 inimest - Pärnus pidasin missat erakortteris. Püüdsin mitmel pool organiseerida kogudusi, kuid ei saanud kuskil kahtkümmet kokku. Mulle räägiti, et need kirikud olevatki ehitatud misjonipunktidenä sinna, kus polnud peaaegu ühtki katoliiklast. Rakveres oli töötanud enne preester Riethmeister, kes oli olnud väga aktiivne ja tegeleenud noorsooga. Kord kuus käis Tallinnas minu juures pihil jesuiidivend Kinski Esnast.

Novembris leidsin uue elupaiga Rahumäel. Kuna kogudus väga palus, võttis üks naine mind oma majja korterisse - allüürniku allüürnikuks. Ainult süüa polnud mul kusagil, söömas pidin käima preester Dordetti ema juures, sõitsin sinna elektrirongiga.

Lõpuks hakkas tshekaa minu vastu huvi tundma, kuid üks koguduseliige, Bruno Abraitis, kelle vend oli olnud Narva preester aga surnud noorelt, tuli ja ütles, et ma sõidaksin nii kiiresti kui võimalik Eestist minema. Julgeolek pidanud mind Poolast saadetud jesuiidiks, kes esineb võõra nime all ja organiseerib noorsugu. Minu vastu suunatud kaebekirjale olevat saadud juba kaks allkirja, tema oma taheti kolmandaks saada. Mul oli samal ajal vend külas ning ma saatsin temaga Riia metropoliidile teate. Paari päeva pärast saingi telegrammi, millega metropoliit määras mind tagasi Lätisse ühte kogudusse tööle. See oli mai-kuus 1947. Olin Eestis kokku aasta ja kaks kuud - kahed Ülestõusmispühad, sellepärast tundub nagu oleksin olnud kaks aastat. NKVD-s olevat pärast öeldud et "Eto vot zajats" - pani plehku.

Juba varem olin kaevanud metropoliidile, et ma ei saa siin üksi hakkama. Metropoliit määras mulle appi Sigulda preestri Jāzeps Grishānsi, kes käis Eestis paar korda kuus, pidas jumalateenistuse Rakveres või Kiviõlis ning sõitis tagasi. Minu järel määrati tema põhikohaga Tallinna kogudusepreestriks. Grishāns seadis end sisse kiriku juures, üüris ühe perekonna juures - õigeusulised või luterlased, mis nad olid - väikese toa teisel

või kolmandal korrusel. Varsti sai ta aga insuldi ja halvatus. (*Toimetaja kõrvalepõige - preester Grishāns suri 1986. aasta veebruaris ja mind võeti seminari lõpetamist järel tema tühjaksjäänud kohale Riia Valuema kirikusse - maailm on kummaline ja täis kokkusattumusi*). Grishānsi järel tuli juba Mikelis Krumpans, aga temale seda tuba ei üüritud, nii pidigi ta elama kõik need kolmkümmend aastat ühe perekonna juures kapi taga.

Konvertiite minu ajal Tallinnas palju ei olnud, katoliku usku minek tähendas justkui rahvuse vahetamist. (*Lisab eesti keeles*): "Poola kirik." Ometi mulle jäi mulje, et eesti luterlased suhtusid meisse küllalt hästi, palju paremini kui läti luterlased. Näiteks mind üllatas, et eesti luterlased teadsid, mis on "Suur Maarjapäev" 15. augustil, "Küünlapäev" 2. veebruaril (*mõlemate pühade nimed öeldud eesti keeles*). Läti luterlased ei tea nendest kahest pühast midagi.

Hiljem kui töötasin Valmieras, tuli mulle külla tol ajal Daugavpilsis Valuema kirikus töötanud preester Striczko, kes tsaariajal oli Valgas töötanud. Ta oli minust palju vanem - mina käisin tema juures veel esimesel Armulaual. Talle tuli mõte, et võiksime kord Valgas ära käia. Valga kirik oli selleks ajaks juba spordisaaliks tehtud. Striczko seletas mulle kõike, et siin oli preestrimaja, kui äkki tuli meie juurde üks naine, tundis ta ära ja hakkas peaaegu nutma. Ta tõi veel näha oma majaraamatu, kuhu Striczko oli omal ajal sisse kirjutanud.

Saatus viis mind hiljem Tallinnasse veel ühe korra, siis kui 1968. aastal piiskop Vaivods Tallinnas visitatsioonil käis ja mind teejuhina kaasa

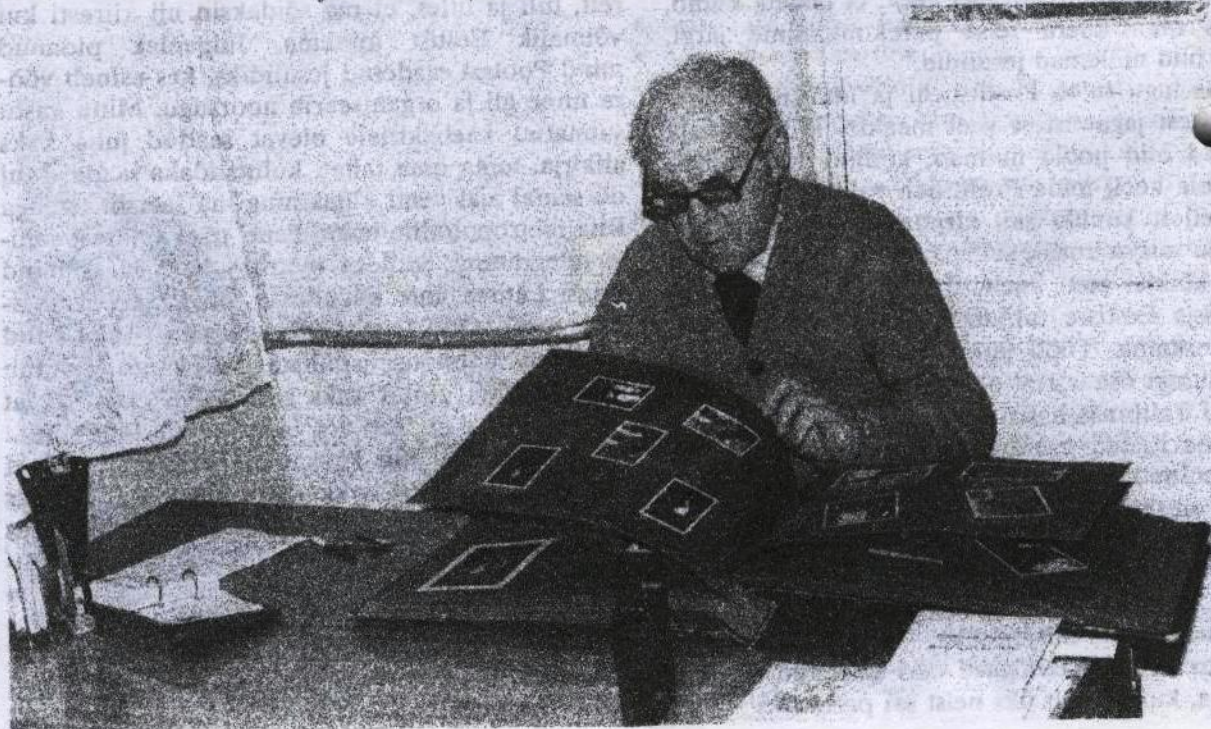
võttis. Sel ajal oli Tallinna preestriks Krumpans ja Tartus oli isa Andreas, kes oli visitatsiooni puhuks ka Tallinna tulnud. Paater Taddeusz oli selleks ajaks juba Poolas. Olime plaaninud, et tuleme pühapäeval ja läheme tagasi esmaspäeval, kuid nähes neid raskeid tingimusi, et pole võimalik sõidada, sõitsime peale jumalateenistust kohe ka tagasi.

Praegu teeb mulle rõõmu, et omaaegne vana vanagemine pole siiski viljadeta jäänud ja katoliku kirik Eestimaal on taas elujõuline. Soovin omalt poolt kõigile Eesti katoliiklastele kõige head ja palvetan teie eest. Eks kuulub ju teie osake minugi elust.

Jääme isa Sosnovskisega vanu fotoalbumeid lehma. Jutu käigus imellen veel mitmelgi korral oma imetusväärset mälu - on ju kirjeldatud aeg, möödud 45 aastat. Kuid ka hea mälu ei seleta mitmekülgseid teadmisi, mis tal on Eesti ennesõjaegsetest oludest. Enne lahkumist olen tundnud, et Eestile ei kuulu mitte ainult osake oma elust, vaid ka südamest.

Eelpool loetu peaks meid mõtlema pane selle üle, et meie, tänased katoliiklased, ei ole need need, kes Eesti katoliku kiriku ajalugu alustavad, vaid need, kelle kätte on usaldatud see omalt poolt edasi viia. Püüdkem seda teha väikese ja külma ning nende inimeste vääriliselt, kes on olnud siin enne meid. Püüdkem ka isa Kazimirs Sosnovskist oma palvetes meeles pidada, palugem Jumal talle heldelt tasuks tema vaevanägemise eest ning laseks tema tööil vilja kanda.

- Toimetaja.

Uudised

Ena Teresa ódede "Missionaires of Charity", "Tegeva armastuse misjonáride" esindaja Moskvas Mala Tauro MC teatas kurbusega, et ta peab ena Teresa poolt talle antud úlesande - asutada nende nunnaordu váike haruklooster Eestis - táitmise veidi edasi lúkkama. Algavate rekollektsioonide ja muude kohustuste tóttu ei saa ta kúlastada Eestit enne mártsikuu keskpaika.

Vatikanist tulnud teadete kohaselt lúkatatakse kavandatavad piiskoppide sinodi eriistungid edasi. Aafrika-teemaline istung saab teoks 1993 ja Liibanoni-tee-
maline alles selle järeel. Paavst on ka määranud kindlaks ka sinodi järgmise korralise úldistungi teema. 1994. aasta novembri lópul kogunev piiskoppide úldkogu hakkab arutlema kloostrielu probleemide üle tänapäeval.

Vatikan väljendas oma róomu selle üle, et USA-s Washingtoni osariigis lábi viidud rahvahááletus eutanaasia (aktiivne meditsiiniline surmale kaasa-
aitamine lootusetute haiguste puhul) seaduslikustamise üle andis selgelt negatiivse tulemuse. 55% hááltest anti otseselt selle seaduseelnóu vastu.

Ainuke maa, kus aktiivne eutanaasia on lootusetutel juhtudel póhimótte-
líselt lubatud, on Holland alates 1984. aastast, kuid sealgi pole olnud
úktikas váimalik seadust káiku anda.

Järgides sajanditepikkust traditsiooni ónnistas paavst Johannes Paulus II Púha Agnese päeval 21. jaanuaril tallesid, kelle villast tehakse tulevikus need palliumid (ornaadi peal kaela úmber kantavad linnid), mis antakse uutele úlempiiskoppidele. Neid tallesid kasvatatakse Tre Fontane trapistide kloost-
ris ning palliume valmistavad púha Caecilia ordu óed.

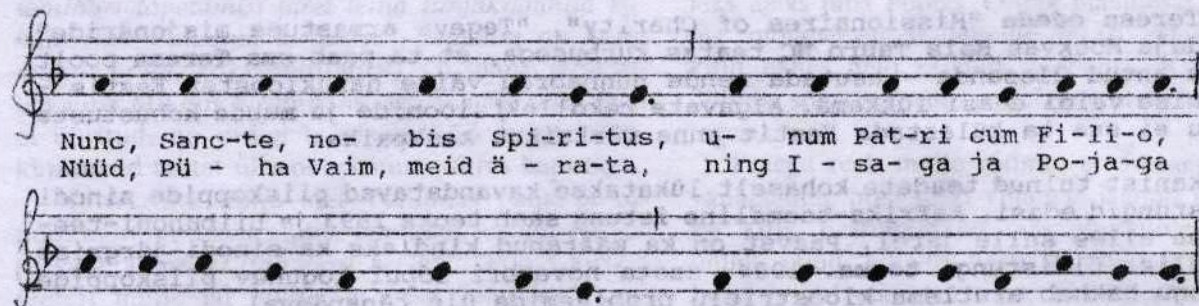
Esimene lennukisse astunud paavst oli Paulus VI (1963-1978), kes jõudis ka káia kóigil viiel mandril. Paavst Johannes Paulus II (1978-) on purustanud oma eelkáija rekordid. Oma ametisolekuaja jooksul on ta reisinud väljaspool Roomat 832 721 km, mis on rohkem kui reis Maalt Kuule ja tagasi. Ta on olnud reisel 487 päeva, 8 tundi ja 50 minutit (10,2% ajast, mil ta on olnud paavst), kúlastanud sadat rahvust (maailmas loendatakse 175 rahvusgruppi) ning pidanud kúlaskáikude ajal 1 759 kónet vái jutlust.

Hildesheimi piiskop Joseph Homeyer kutsus oma piiskopkonnas úles aitama oma välismaalastest vendi ja ódesid ning kaitsma neid váóramaalaste vastu suunatud viha eest. Ta tuletas karjasekirjas meelde, et need inimesed, kes vaikivad vägivallast, tegelikult lasevad sel toimuda ja isegi kiidavad selle heaks. Eelmise aasta septembri ja oktoobri jooksul pandi Saksamaal pólema páarkúmmend pógenike korterit, tapeti kuus välismaalast, kúmmet välismaalast vóib ikka veel reanimatsioonis ning üle kolmekúmmet on jáádavalt invaliidistunud.

Moskva apostellik administraator úlempiiskop Tadeusz Kondrusiewicz on tule-
tanud Venemaa valitsusele meelde nende lubadust anda katoliiklastele tagasi Párispatuta saamise ja Peeter-Pauli kirikus Moskvas. Púhakojad seisavad tühjadena, kuigi kummassegi on juba nimetatud oma preester. Moskva katoliik-
lastel ei ole pragu úhtegi oma kirikut, missasid peetakse Prantsuse suursaat-
konna territooriumile kuulavas púha Louis' kirikus.

Úlempiiskop Kondrusiewicz kohtus jõululaupäeval Vene óigeusu kiriku pea patriarh Aleksiusuga. Kónelus oli "pikk ja súdamlik" ning úlempiiskop oli saanud kinnitust lootusele, et patriarh soovib tóepoolset jätkata dialoogi katoliku kirikuga. Vestluse káigus lúkkas piiskop jälle otsustavalt tagasi väited nagu "óngitseks" katoliku kirik omale liikmeid teistest kirikutest, kuid ta tegi ka selgeks, et ei keeldu ristimast inimesi, kes pikkade ateismi-
aastate järeel soovivad nüüd saada kristlasteks ning astuda katoliku kirikusse. Prantsusmaa Moskva saatkonna kirikus ristitakse praegu iga nädal kúmmet kúmmet táiskasvanut.

Nunc, Sanc-te, no- bis Spi-ri-tus, u- num Pat-ri cum Fi-li-o,
Nüüd, Pü - ha Vaim, meid ä - ra-ta, ning I - sa- ga ja Po-ja-ga

dig-na-re promp-tus in - ge-ri nost-ro re- fu-sus pec-to-ri.
me sü-da a - va suht-le-ma, et tun-nek-si-me Ju-ma-lat.

Os, lingua, mens, sensus, vigor Me mõistust, keelt, tõe tunnetust
confessionem personent, ja katsumusis kannatust
flammescat igne caritas, Sa pühitse ja õnnista,
accendat ardor proximos. me kurvameelsus hajuta.

Per te sciamus da Patrem, Sa meile Isast lähtusid
noscamus atque Filium, ja Pojas lihas ilmusid;
te utriusque Spiritum Sind, Püha Vaimu, usume
credamus omni tempore. Amen. ja igavesti kiidame. Aamen.

Vel:

Või:

Certum tenentes ordinem, Nüüd päeva tunnil kolmandal
pio poscamus pectore me vaimu tasakaalusta,
hora diei tertia kui mõistus hakkab väsima,
trinae virtutis gloriam, meid aita oma armuga.

Ut simus habitaculum Meid templiks Jumalale Sa,
illi Sancto Spiritui, järkjärgult vormi, kujunda.
qui quondam in apostolis Me meeled koonda kuulama
hac hora distributus est. ja oma tahe ilmuta.

Hoc gradientē ordine, Kolmainsuse harmoonias
ornavit cuncta splendide meid elutöös Sa juhata,
regni caelestis conditor me usku, lootust kinnita
ad nostr(a) aeterna praemia. ja armastama õpeta.

Deo Patri sit gloria Au Jumalale, Isale
eiusque soli Filio ja ainsale Ta Pojale,
cum Spiritu Paraclito, neist lähtuvale Vaimule,
in sempiterna saecula. Kolmainule, kes õndsaks teeb.

Amen. Aamen.

(Tõenäoliselt) püha Ambrosius (+397). Kolmanda tunni palvuse hümn.
Tõlkis isa Rein Ōunapuu.

Esikaanel: ülempiiskop Eduardus Profittlich

Katoliku Kiriku väljaanne
Toimetaja preester Rein Ōunapuu
Tehniline toimetaja Pentti Laukama, KATT
Toimetuse aadress: EE-0001 TALLINN
Vene 18, tel 446367